

СЕКЦИЯ 1. Формирование институционального пространства православия на Руси и князь Владимир

Анцыповіч М.В. Вялікдзень і пасхальная Агада

Вербніца – апошні тыдзень перад Вялікаднем – веснавым святам у гонар абуджэння вегетацыйных сіл прыроды, якое ўзыходзіць да язычніцкага культу расліннасці. На працягу шматлікіх стагоддзяў існавання традыцыйнай культуры беларусаў склаўся вялізарны комплекс рэлігійных святаў, шмат з якіх знайшлі адлюстраванне ў беларускай літаратуры. Сакральнасць Вялікадня вызначыла характар паэтычнай вобразнасці, стылю і мовы раздзела “Вялікдзень” у паэме Якуба Коласа “Новая зямля”. / У хаце вучням не сядзіцца / Прайшла ахвота ў іх вучыцца / А вучні кніжкі пахавалі / І ўжо Вялікадня чакалі. З тэкстаў мастацкіх твораў Я. Коласа відаць, што ў святочнай культуры вялікую ролю выконвала слова. На думку творца, з дапамогай слова чалавек размаўляў з богам, святымі, памерлымі продкамі, прыродай. Трансцэндэнтная прысутнасць вобраза і імя Бога ў тэкстах пісьменніка характарызуе рэлігійна-філасофскі погляд і самога аўтара на ўзаема сувязь чалавека і свету. Панаванне ў нашым грамадстве хрысціянскіх і язычніцкіх традыцый – своеасаблівы рэлігійна – культурны феномен, які на сённяшнім этапе ў пэўнай ступені ўскладняе вызначэнне межаў паміж паняццем Вялікдзень і Пасха. У фалькларыстыцы выразна абазначаны статус Вялікадня да Пасхі [1, с. 102]. Пасха – вялікае старажытнае свята ў гонар Сонца, вясны, надыходу земляробчага сезона. У эпоху хрысціянства Пасха пачынае прымяркоўвацца да ўваскрэшэння ўкрыжаванага Хрыста. Да Пасхі прывязаны і іншыя рухомыя свята і перыяды народнай памяці: Масленіца, Вялікі Пост, Вербніца, Чысты Чацвер, Радаўніца, Ушэсце, Сёмуха ды іншыя. Дагматычны сэнс Пасхі ператварае гэтую штогадовую Нядзелю царкоўнага календара ў галоўнае дзеянне ўсёй евангельскай гісторыі, а значыць і хрысціянскай ў цэлым.

Вытокі святкавання Пасхі сягаюць ў гісторыю яўрэйскага народа і вызвалення яго з ягіпецкай няволі, якое адбылося пры прароку Майсею за паўтары тысячы гадоў да нараджэння Хрыста. Гэта і адлюстравана ў нацыянальным яўрэйскім свяце Пасхі, пад час якога

адзначаліся і іншыя падзеі, якія былі звязаны з вызваленнем і атрыманнем яўрэйскім народам Закону Богага на гары Сінайскай. Узнікаючае з іўдаізма, хрысціянства запазычыла з яўрэйскай традыцыі святкаванне Пасхі, але паступова напаяняла яго ўласным зместам. Уваскрашэнне Хрыста ўтрымлівае надзеяй выратавання мільёны людзей церпячых, бязвінна пераследных, хворых, самотных і зажураных. Уваскрашэнне Хрыста зрабілася асновай не толькі свята Пасхі, але і ў цэлым веры хрысціянскай. Хрыстос перамог грэх сваёй святасцю, а смерць – сваім Уваскрашэннем. Трагізм уваходу Хрыста ў Іерусалім у тым, што народ хацеў бачыць у ім, перш за ўсё, правадыра, вызваліцеля ад Рымскага ўладарства. Але не такім прыйшоў Сын Божы на зямлю. Ён не апраўдаў тых спадзяванняў, якія ўскладвалі на Яго іўдзеі. І таму ўжо праз некалькі дзён пасля ўрачыстай сустрэчы, калі натоўп вітаў Збавіцеля словамі “Асана”, “Благаслаўлены Той, Хто прыходзіць у імя Господня”, той самы натоўп, падбухтораны фарысеямі і першасвятарамі, якія праследвалі свае мэты, будзе патрабаваць: “Распні Яго!” ,”Няхай Ён будзе распяты” [2, с. 34]. Жаданне распяць не толькі Сына Богага, але і ўсю Хрысціянскую Царкву ў яе звыш чым тысячагадовай гісторыі, ўзнікала неаднойчы. Напрыклад, знікненне з публічнага ўжытку “Вялікадня” і “Пасхі” ва ўсёй іх узнёсласці ў савецкі перыяд. І толькі ў пачатку 90-х гадоў ХХ ст. паўстаюць пытанні кшталту: Вялікдзень і Пасха – гэта розныя найменні аднаго свята, ці назвы святаў розных традыцый (хрысціянскай і язычніцкай). Першыя ўзгадкі, як пра Вялікдзень, так і пра Каляды. з’яўляюцца ў газеце “Звязда” 5 красавіка 1991г. Намінацыя гэтая з’яўляецца ў рубрыцы “Народны каляндар” у наступных формах: Вялікдзень, Вяліканне, Вялічка. У далейшым у газеце “Звязда” замацоўваецца толькі Вялікдзень. Этымалагічна назва Вялікдзень узыходзіць да словазлучэння “вялікі дзень”, дзе прыметнік падкрэслівае значнасць свята – аднаго з самых урачыстых святаў беларусаў. Найменне Пасха пачынае ўжывацца ў “Звяздзе” з 1992 г., праз год пасля з’яўлення ў ёй “Вялікадня” ў выглядзе намінацыі Пасхі і Уваскрашэння. Аб’ектыўна прычыны складанасці адносін паміж паняццямі Вялікдзень і Пасха прадвызначаюцца і тым, што спрэчкі адносна часу святкавання Пасхі доўжыліся да Нікейскага Сабора (325г.). І толькі на ім было выпрацавана правіла аб святкаванні хрысціянскай Пасхі незалежна

ад іўдзеёў і абавязкова не ў суботні дзень, а ў нядзельны. Найменне “Пасха” пачынае засвойвацца выключна як свята ўваскрашэння Хрыста не раней 5 стагоддзя. Дагматычны сэнс Пасхі ператварае гэтую штогадовую нядзелю царкоўнага календара ў галоўнае дзеянне ўсёй евангельскай гісторыі, а значыць і хрысціянскай рэлігіі ў цэлым. Любое свята, і Пасха ў тым ліку, акрамя ідэйна-сэнсавай нагрузкі, якая ў рэлігійнай урачыстасці выразна дамінуе, ўтрымлівае ў сабе і адпачынкавы кампанент. Менавіта гэты момант зацяняе у пэўнай часткі людзей, якія нават і прыходзяць у храм, велічную сакральнасць Пасхі благаслаўленнямі ў іх прыземленым разуменні. І гэта ёсць не прастадушнасць, якая струменіць з чыстага сэрца, а гэта спажывецкасць, якая народжваецца ў карыслівым сэрцы. Каб гэтага не здаралася /Трэба ў Храм часцей заходзіць / не нагамі нам,/а поўным веры сэрцам/ каб Бога там услаўляць. / Бо хто ў храм прыйшоў нагамі/ Так і з яго і выйдзе і пойдзе./ А хто сэрцам у храм прыйшоў, назаўсёды з Богам будзе / [3, с.133]. У залежнасці ад таго, ці ходзіць чалавек у Храм нагамі, ці сэрцам сваім, і малітва бывае двух відаў – малітва фармальная і малітва веры. Фармальная вера – паўтарэнне ўстойлівых звыклых выразаў, калі сэрца не мае ніякай патрэбы ў Богу, калі веды аб нябачным свеце чэрпаюцца з вонкавых інфармацыйных крыніц, без якой-небудзь сувязі з асабістай духоўнай практыкай. Хрыстос перасцярагаў людзей ад упадаблення да фарысеяў – крывадушнікаў, якія публічна маліліся дзеля асабістага ўслаўлення. Праз Малітву веры чалавек пазбаўляецца такой сваёй слабіны, як ганарыстасць і пустахвальства, і пры гэтым ён наладжвае гутарку з Богам, адчуваючы радасць, што Хрыстос уключаецца ў Богачалавечую справу.

Хрысціянская Пасха прысвечана Уваскрашэнню Хрыста і звязана з зыходам яўрэяў з Ягіпту толькі сімвалічна, ў выглядзе адпаведных біблейных тэкстаў, якія чытаюцца пад час хрысціянскай пасхальнай багаслужбы. Ахвяра пасхальнага ягняткі ў хрысціянстве – правобраз дабраахвотнага самаахвяравання Хрыста за адкуплення грахоў свету.

Агада (з ст. яўр. – пазнанне, паведамленне) – галіна талмудычнай літаратуры, якая ставіць сваёй мэтай далейшае раскрыццё рэлігійна – этычных поглядаў Торы, ў адрозненні ад другой, нязменнай, занатворчай часткі Талмуда (Галахі). Прызначэнне Агады

стварэнне павучанняў і выкарыстанне афарызмаў з тэкстаў Торы, з гістарычных легенд і паданняў дзеля фарміравання рэлігійна маральных уяўленняў, якія не маюць на мэце стварэнне абавязковых практычных норм, а толькі ўздзеянне на душэўныя настроі чалавека. Агада не складае асобнай часткі талмудычнай пісьмовасці, але выкладаецца ў пераможку з Галахой, хоць ад з’яўлення шляхі іх былі рознымі. Пры наладжванні седэра (пасхальнай вячэры) важнае значэнне мае выхаваўчы момант з Торы: “І раскажы ў той дзень сыну твайму”. На іўрыце “раскажы” “хагада”, адсюль і назва – “агада”, ці “хагада”. У ноч святочнага седэра бацькі перадаюць па спадчыне дзецям гісторыю яўрэйскага народа ад Аўраама да зыхода яго з Ягіпта і прыхода на зямлю абяцаную Богам.

Для таго, каб зразумець тэксты Агады, неабходна зразумець не толькі прамы сэнс, але прааналізаваць і словы святога тэкста, іх лікавае значэнне, парадак літар у словах. Сістэма тлумачэнняў слоў і словазлучэнняў, якая заснавана на лікавым значэнні літар, з якіх складаюцца гэтыя словы, называецца гематрыяй. Існуе 32 спосабы інтэрпрэтацый тэкстаў Торы, дваццаць дзевяты з іх – фіксацыя сумы лікавых значэнняў усіх літар слова. Лікавае значэнне яўрэйскіх літар былі дадзены народу Ізраіля на гары Сінайскай. Паняцце “маца” сімвалізуе сціпласць, у адрозненні ад заквашанага хлеба “хамец”, як сімвала фанабэрыі і граху. І “маца”, і “хамец” утрымліваюць у сабе лікавую аснову. Гематрыя слова “маца” супадае ў лікавым значэнні са словам “неца” (з яўр. – страла), як сімвал варажнечы, спрэчнасці. З гэтага робіцца выснова: выконваючы завет з’ядаць мацу, гэтым самым яўрэй далучаецца да святасці і да барацьбы з сіламі ліха і калатнечы ў чужынскім свеце, і атрымання над імі перамогі [4, с. 123]. У сваю чаргу, заквашаны хлеб “хамец” шчыльна злучаны з паняццем грэх. І гэта адбываецца ў сілу таго, што гематрыя слова “хамец” выражаецца лікам 138 (08+40+90), так, як і гематрыя слова “хелек” (грэх, разлад) 138 (08+30+100). Такім чынам, заквашаны хлеб “хамец” спараджае сваркі, непаразуменні і супярэчыць сэнсу света Пасхі як перамогі гармоніі і адзінства народа Ізраіля [4, с. 123]. Слова “маца”, напісаная ў зваротным парадку, азначае смерць. Паводле Агады, імя Усявышнега складаецца з чатырох літар. Гэтым і тлумачыцца дасканаласць ліку 4 і звязанасць яго з рытуалам седэра

Пасхальнай ночы. Тут прысутнічае намёк на тое, што яўрэі былі выведзеныя з ягіпецкага палону дзякуючы чатыром іх заслугам: прытрымліванне чысціні сямейных адносін, устрыманне ад зласлоўя, захоўванне яўрэйскіх імён, зберажэнне сваёй мовы. Чатыры ўзроўні светабудовы раскрываюцца ў чатырох аспектах дасканальнасці чалавека: ў думцы, ў мэтаскіраванасці, ў ягоных словах і ўчынках. Калі Ізраіль уздымаецца на гэтыя чатыры прыступкі, ён злучаецца з вышэйшым Светам, а яўрэі адзін да аднаго набліжаны так, што і ветру не праслізнуць паміж імі. Слова “кама” (з яўр. – колькі) складаецца з тых самых літар, што і слова “мака” (пакаранне). Пакаранне для ягіпцяна было праяўленнем Вышэйшага суда, а для Ізраіля зрабіліся праявай Вышэйшага міласердзя. Гематрыя (лікавае імя) Усявышняга выражаецца лікам 15, пагэтану і ў пасхальным седэры існуе намёк на 15 узроўняў святасці, на якія ўздымаецца чалавек у пасхальную ноч на аснове: “асвяці і адмый”, г. зн. чалавек ”асвячаецца” перад тым, як ён яшчэ “не адмыўся” ад нечыстоты граху. І хоць яўрэі ў Ягіпце ўсе глыбей і глыбей гразнулі ў граху і нечыстотах “квашанага” (хамец), тым не меней Усявышні вызваліў яўрэяў з палону. Такім чынам, Пасха “скараціла” звычайную “працэдуру” збаўлення: ў іншай сітуацыі ад яўрэяў патрэбны былі б вялікія духоўныя высілкі, накшталт “адмыцца” для таго, каб прызваць для свайго выратавання непасрэднае ўмяшальніцтва Усявышняга.

Літаратура

1. Беларуская міфалогія. Энцыклапедычны слоўнік. Мінск, 2006
2. Епіскап Арцёмій (Кішчанка). Пропаведзі. Жыровічы, 2010.
3. Завальнюк Уладыслаў. Так хацеў Бог! Паэма – казань. Мінск, 2008.
4. Глазерсон, Р. М. Тайны пасхальнай Агады. М., 2000.

Глосикова О., Мушинский Н.И. Русская религиозная философия в контексте коэволюционной онтологии

Современная цивилизация столкнулась с техногенными проблемами, поэтому перед философами с особой значимостью возникла задача пересмотра теоретических оснований построения целостной философско-научной картины мира. Рефлексия над